

NAJWYŻSZA IZBA KONTROLI

Delegatura w Kielcach

LKI.410.002.04.2015

P/15/075

WYSTĄPIENIE POKONTROLNE

NAJWYŻSZA IZBA KONTROLI

Delegatura w Kielcach

al. Tysiąclecia Państwa Polskiego 4, 25-520 Kielce

T +48 41 249 91 00, F +48 41 249 91 05

lki@nik.gov.pl

I. Dane identyfikacyjne kontroli

<i>Numer i tytuł kontroli</i>	P/15/075 – Działania organów administracji publicznej w sytuacji zagrożenia odebrania dzieci rodzicom.
<i>Okres objęty kontrolą</i>	Od 1 stycznia 2013 r. do 28 lutego 2015 r. Badaniami kontrolnymi objęto również zdarzenia, które wystąpiły przed i po tym okresie, jeżeli miały znaczenie dla przedmiotu kontroli.
<i>Jednostka przeprowadzająca kontrolę</i>	Najwyższa Izba Kontroli Delegatura w Kielcach.
<i>Kontrolerzy</i>	1. Jerzy Stachowiak, główny specjalista kontroli państwowej, upoważnienie do kontroli nr 93104 z dnia 3 marca 2015 r. 2. Marzena Baradziej, starszy inspektor kontroli państwowej, upoważnienie do kontroli nr 93090 z dnia 22 stycznia 2015 r. (dowód: akta kontroli str. 1-2, 262, 263)
<i>Jednostka kontrolowana</i>	Ośrodek Pomocy Społecznej w Iwaniskach (dalej: OPS, Ośrodek), Rynek 3, 27-570 Iwaniska.
<i>kierownik jednostki kontrolowanej</i>	Maria Serwinowska, Kierownik Ośrodka. (dowód: akta kontroli str. 3-5)

II. Ocena kontrolowanej działalności¹

Ocena ogólna

W latach 2013-2015 (styczeń i luty) Ośrodek wspierał rodziny zagrożone odebraniem dzieci, poprzez właściwą identyfikację ich potrzeb oraz udzielanie pomocy, realizowanej głównie w wyniku pracy socjalnej. Rodziny te były pod stałą opieką pracowników socjalnych, którzy monitorowali również efekty pracy. Niemniej jednak Ośrodek nie zawsze prawidłowo realizował zadania wynikające z ustawy z dnia 9 czerwca 2011 r. o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej² (dalej: ustawa o wspieraniu rodziny).

Realizację zadań przez OPS w zakresie wspierania rodzin utrudniał brak ciągłości pracy na stanowisku asystenta rodziny. Zatrudniona na stanowisku asystenta rodziny pracownica Ośrodka po trzech miesiącach pracy zaprzestała zajmowania się przydzielonymi rodzinami z uwagi na zwolnienie lekarskie, a po wygaśnięciu umowy o pracę z nią zawartej, nowy asystent nie został zatrudniony, pomimo iż praca z rodzinami nie została zakończona. Asystent rodziny nie prowadził wymaganej przepisami dokumentacji jednej rodziny oraz nie dokonywał ocen sytuacji rodzin, co świadczy o nierzetelnym wykonywaniu obowiązków.

W badanym okresie wystąpiły trzy przypadki odebrania dzieci rodzicom na mocy postanowienia sądu, w tym jeden gdy sąd wydał postanowienie o umieszczeniu dzieci w pieczy zastępczej w związku z wystąpieniem obiektywnej przesłanki. Rodzinom najbardziej potrzebującym, w celu przewyciężenia ich trudności opiekuńczo-wychowawczych, przydzielano do pomocy asystenta rodziny.

W pracy z rodzinami dysfunkcyjnymi z terenu gminy Iwaniska nie wykorzystywano środowiskowej formy wspierania rodziny, tj. działań placówek wsparcia dziennego oraz rodzin wspierających. Wprowadzenie form pracy w postaci placówek wsparcia dziennego i rodzin wspierających mogłoby wpłynąć na poprawę skuteczności udzielanej pomocy w sytuacji zagrożenia odebrania dzieci rodzicom.

¹ Najwyższa Izba Kontroli stosuje 3-stopniową skalę ocen: pozytywna, pozytywna mimo stwierdzonych nieprawidłowości, negatywna. Jeżeli sformułowanie oceny ogólnej według proponowanej skali byłoby nadmiernie utrudnione, albo taka ocena nie dawałaby prawdziwego obrazu funkcjonowania kontrolowanej jednostki w zakresie objętym kontrolą, stosuje się ocenę opisową, bądź uzupełnia ocenę ogólną o dodatkowe objaśnienie.

² Dz. U. z 2015 r., poz. 332.

W ośrodku nie dokonywano analizy ryzyk związanych z procesem identyfikowania rodzin z dziećmi mających problemy opiekuńczo-wychowawcze, co mogło negatywnie wpłynąć na prawidłowe funkcjonowanie kontroli zarządczej dokonywanej przez kierownika OPS w zakresie identyfikowania tych rodzin.

Program Wspierania Rodzin w Gminie Iwaniska na lata 2015-2017, nie określa wskaźników, na podstawie których dokonana ma być ocena realizacji *Programu* po jego zakończeniu. Wskaźników tych nie określał również program przyjęty na lata 2012-2014.

III. Opis ustalonego stanu faktycznego

1. Identyfikowanie potrzeb udzielenia rodzinie wsparcia w sytuacji zagrożenia odebrania dzieci rodzicom

Opis stanu faktycznego

Zgodnie z § 1 pkt 3 i pkt 5 statutu OPS³, Ośrodek jest jednostką organizacyjną gminy Iwaniska utworzoną w celu świadczenia pomocy społecznej oraz prowadzenia specjalistycznego poradnictwa rodzinnego i realizuje zadania określone m.in. w ustawie z dnia 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej⁴, w ustawie z dnia 29 lipca 2005 r. o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie⁵ oraz w ustawie o wspieraniu. Zgodnie ze statutem, przedmiotem działania OPS była m.in. realizacja zadań własnych i zleconych z zakresu pomocy społecznej, udzielanie pomocy osobom i rodzinom w zaspokajaniu niezbędnych potrzeb życiowych i umożliwienie im życia w warunkach odpowiadających godności człowieka,

w tym m.in.:

- przygotowanie oceny zasobów pomocy społecznej w oparciu o analizę lokalnej sytuacji społecznej i demograficznej,
- zapobieganie przemocy w rodzinie,
- realizacja zadań z zakresu wspierania rodziny. (dowód: akta kontroli str. 7-10)

Stosownie do art. 176 pkt 1 ustawy o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej, Rada Gminy Iwaniska uchwałą z dnia 2 sierpnia 2012 r.⁶ przyjęła *Program Wspierania Rodzin w Gminie Iwaniska na lata 2012-2014 (Program na lata 2012-2014)*, a następnie uchwałą z dnia 23 lutego 2015 r.⁷ *Program Wspierania Rodzin w Gminie Iwaniska na lata 2015-2017 (Program na lata 2015-2017)*. Projekty tych programów zostały przygotowane przez OPS. (dowód: akta kontroli str. 13, 25)

Przyjęcie ww. *Programów* było poprzedzone umieszczeniem ich projektów na tablicy ogłoszeń w Urzędzie Gminy Iwaniska. *Program na lata 2015-2017* zamieszczono również na stronie internetowej gminy. Projekty uchwał otrzymali radni, a mieszkańcy poprzez swoich przedstawicieli mogli zapoznać się z treścią ww. dokumentów i zgłosić swoje uwagi. Uwag takich nie wniesiono. Rada Gminy Iwaniska przyjęła przedmiotowe dokumenty w wersjach zaproponowanych przez Kierownika OPS. (dowód: akta kontroli str. 168-176)

W *Programie na lata 2012-2014* oraz w *Programie na lata 2015-2017* nie określono realizatorów *Programów*. Kierownik OPS wyjaśniła, że było to wynikiem przeoczenia, zaś jeśli chodzi o realizatorów *Programów*, mieliśmy na myśli OPS jako głównego realizatora oraz ściśle współpracującą z nami Gminną Komisję Rozwiązywania Problemów Alkoholowych, placówki oświatowe w gminie i parafie. (dowód: akta kontroli str. 22, 34, 35, 53)

Zgodnie z koncepcją formułowania celów w dziedzinie planowania SMART⁸, będącą zbiorem pięciu postulatów dotyczących cech, którymi powinien się charakteryzować poprawnie sformułowany cel, treść *Programu* powinna zostać napisana możliwie prosto (S),

³ Będącego załącznikiem do Uchwały Nr LIII/279/2013 Rady Gminy Iwaniska z 30 kwietnia 2013 r.

⁴ Dz. U. z 2015 r., poz. 163 ze zm.

⁵ Dz. U. Nr 180, poz. 1493 ze zm.

⁶ Tego samego dnia OPS przedłożył program Radzie Gminy Iwaniska.

⁷ Tego samego dnia OPS przedłożył program Radzie Gminy Iwaniska.

⁸ Akronim od angielskich słów Simple (skonkretyzowany, prosty), Measurable (mierzalny), Achievable (akceptowalny, osiągalny), Relevant (istotny, realny), Timely defined (terminowy, określony w czasie).

każdy cel powinien mieć swój wskaźnik, na podstawie którego będzie oceniana jego realizacja (M), akceptowalny, zaaprobowany przez wykonawców (A), powinien być realistyczny, a cele realne do osiągnięcia (R) i mieć określony termin realizacji celów (T).

Programy spełniały założenia trzech postulatów SMART – opisane założenia były proste, akceptowalne przez ich wykonawców, cel – m.in. objęcie rodziny kompleksowym i trafnym wsparciem w środowisku funkcjonowania – realistyczny. *Programy* nie zawierały konkretnych wskaźników, na podstawie których dokonana ma być ocena ich realizacji po zakończeniu i nie określały terminu realizacji celów. (dowód: akta kontroli str. 16-24, 29-39)

Zgodnie z treścią *Programów* wspieranie rodzin miało odbywać się poprzez zapewnienie każdemu dziecku stabilnego i rodzinnego środowiska wychowawczego. Rodzinom przeżywającym trudności w wypełnianiu funkcji opiekuńczo-wychowawczych wsparcie zapewnia wójt Gminy Iwaniska. Polega ono m.in. na: analizie sytuacji rodziny oraz przyczyn kryzysu w rodzinie, wzmocnieniu roli i funkcji rodziny, rozwijaniu umiejętności opiekuńczo-wychowawczych, pomocy w integracji i reintegracji rodziny. Działania mające na celu realizację założeń *Programów* nastawione miały być na bezpośrednią pracę z rodziną poprzez: konsultacje i poradnictwo specjalistyczne, terapie i mediacje, usługi dla rodzin z dziećmi, pomoc prawną, a także organizowanie spotkań mających na celu wymianę doświadczeń pomiędzy rodzinami i zapobieganie izolacji (tzw. grupy wsparcia lub grupy samopomocowe). (dowód: akta kontroli str. 17-19, 30, 31)

W uchwałach Rady Gminy Iwaniska w sprawie uchwalenia budżetu Gminy na poszczególne lata przewidziano następujące kwoty dotyczące wsparcia rodziny:

- na 2013 r. – 13.551 zł na wsparcie rodziny;
- na 2014 r. – 14.766 zł na wsparcie rodziny oraz 2.400 zł na rodziny zastępcze;
- na 2015 r. – 13.163 zł na wsparcie rodziny oraz 20.000 zł na rodziny zastępcze.

(dowód: akta kontroli str. 60, 66, 70)

Programy były spójne ze *Strategią Rozwiązywania Problemów Społecznych Gminy Iwaniska na lata 2006-2015*. Autorzy *Strategii* uznali, że problemem, dla którego należy zaprogramować działania jest m.in. kryzys funkcji rodziny, a głównym celem na lata 2006-2015 jest doskonalenie systemu pomocy społecznej, w celu stworzenia warunków dla życia rodziny, jej prawidłowego funkcjonowania i spełniania przez nią wszystkich ważnych społecznie funkcji. Za cel strategiczny nr 3 uznano wspieranie funkcjonowania rodziny, w tym podniesienie świadomości opiekuńczo-wychowawczej rodziny. (dowód: akta kontroli str. 42, 44, 45, 47, 48)

Zgodnie z zapisami *Programów* ich monitorowanie przez OPS odbywać się będzie w oparciu o przyjęte wskaźniki na podstawie sprawozdawczości z wykonanych zadań oraz analizy ich realizacji. Natomiast okresową ocenę sytuacji każdej powierzonej rodziny dokonywać będzie asystent rodziny, nie rzadziej niż co pół roku. Asystent rodziny jest zobowiązany do współpracy z pracownikiem socjalnym, zespołem interdyscyplinarnym, grupą roboczą lub innymi podmiotami, których pomoc przy wykonywaniu zadań uzna za niezbędną.

W regulaminie organizacyjnym OPS, wprowadzonym zarządzeniem Nr 1/2007 Kierownika Ośrodka dnia 3 stycznia 2007 r., określono zadania Ośrodka, w tym m.in.: tworzenie warunków organizacyjnych funkcjonowania pomocy społecznej, analiza i ocena zjawisk rodzających zapotrzebowanie na świadczenia pomocy społecznej, praca socjalna, rozumiana jako działalność skierowana na pomoc osobom i rodzinom we wzmocnieniu lub odzyskaniu zdolności do funkcjonowania w społeczeństwie oraz na tworzeniu warunków sprzyjających temu celowi.

W regulaminie organizacyjnym, wprowadzonym zarządzeniem Kierownika OPS nr 2/2013 z 10 maja 2013 r., określono m.in. następujące zadania wykonywane przez pracowników socjalnych: praca socjalna, udzielanie informacji, wskazówek i pomocy, udzielanie pomocy zgodnie z zasadami etyki zawodowej, pobudzanie aktywności społecznej klientów Ośrodka oraz ich rodzin, inspirowanie i wspieranie dążeń do osiągnięcia samodzielności, zawieranie

kontraktów z klientami Ośrodka, bieżące monitorowanie realizacji kontraktów oraz egzekwowanie zawartych ustaleń. (dowód: akta kontroli str. 79, 94, 95, 264)

W zakresach czynności pracowników socjalnych uszczegółowiono powyższe zadania o m.in:

- wspomaganie osób i rodzin wymagających pomocy w osiągnięciu możliwie pełnej aktywności społecznej;
- współdziałanie z organizacjami społecznymi i samorządowymi w ustalaniu osób kwalifikujących się do udzielania pomocy oraz jej organizowanie;
- współdziałanie z placówkami służby zdrowia ze szczególnym uwzględnieniem współpracy z lekarzem, pielęgniarką środowiskową oraz organizowanie w tym zakresie działalności opiekuńczej;
- rozpoznawanie potrzeb środowiskowych i wnioskowanie właściwych form pomocy na podstawie przeprowadzonych wywiadów środowiskowych;
- pracę socjalną z jednostką, rodziną, środowiskiem zmierzającą do poprawy sytuacji osób wymagających pomocy, bądź przydzielenia asystenta rodziny;
- analizowanie sytuacji i potrzeb oraz ustalanie indywidualnych planów pomocy na rzecz osób i rodzin przy wykorzystaniu ich możliwości, możliwości otoczenia, organizacji oraz instytucji. (dowód: akta kontroli str. 104, 105, 108, 109, 112, 113, 116, 117)

Sposób postępowania w sytuacji zagrożenia odebrania dzieci rodzinie zawarto w zakresie czynności asystenta, do którego obowiązków należało m.in.:

- opracowanie i realizacja planu pracy z rodziną we współpracy z członkami rodziny i w konsultacji z pracownikiem socjalnym;
- opracowanie we współpracy z członkami rodziny i koordynatorem rodzinnej pieczy zastępczej, planu pracy z rodziną, który jest skoordynowany z planem pomocy dziecku umieszczonemu w pieczy zastępczej;
- udzielanie pomocy rodzinom w rozwiązywaniu problemów socjalnych, psychologicznych i problemów wychowawczych z dziećmi;
- motywowanie do udziału w zajęciach grupowych dla rodziców, mających na celu kształtowanie prawidłowych wzorców rodzicielskich i umiejętności psychospołecznych;
- udzielanie wsparcia dzieciom, w szczególności poprzez udział w zajęciach psychoedukacyjnych;
- podejmowanie działań interwencyjnych i zaradczych w sytuacji zagrożenia bezpieczeństwa dzieci i rodzin;
- prowadzenie indywidualnych konsultacji dla rodziców i dzieci;
- dokonywanie okresowej oceny sytuacji rodziny;
- monitorowanie funkcjonowania rodziny po zakończeniu pracy z rodziną.

(dowód: akta kontroli str. 125)

dowód: akta kontroli str. 23, 24, 35, 36)

W latach 2013-2015 (styczeń, luty) opieką Ośrodka objętych było odpowiednio 367, 349 i 191 rodzin, w tym 32, 31 i 1 to nowe rodziny⁹. Rodziny z dziećmi stanowiły odpowiednio 58,6% (215), 57,6% (201) i 42,4% (81) rodzin objętych opieką. Odsetek rodzin z problemami w wypełnianiu funkcji opiekuńczo-wychowawczych wynosił odpowiednio 1,9% (4), 1,5% (3) i 3,7% (3). W latach 2013-2014 przybyły odpowiednio dwie i jedna rodzina z problemami w wypełnianiu funkcji opiekuńczo-wychowawczych, natomiast w styczniu i lutym 2015 r. nie przybyło nowych rodzin. Na podstawie wszczętej procedury *Niebieskie Karty*, OPS zajmował się w 2013 r. 16 rodzinami, natomiast w 2014 r. – 10, z których rodziny z dziećmi stanowiły 25,0% (4), 40,0% (4). W styczniu i lutym 2015 r. OPS nie zajmował się takimi rodzinami. Spośród rodzin, którymi zajmował się Ośrodek na podstawie ww. procedury tylko w jednej (w 2013 r.) zidentyfikowano problemy w wypełnianiu funkcji opiekuńczo-wychowawczych. (dowód: akta kontroli str. 72)

Wsparciem asystenta rodziny, jedynie w 2013 r., objęto 4 rodziny, w których znajdowało się 17 dzieci. W latach 2014 i 2015 (styczeń, luty) w 3 rodzinach zdiagnozowano problemy

⁹ Rodziny, które nie korzystały z pomocy Ośrodka przed okresem objętym kontrolą i uzyskały po raz pierwszy pomoc w latach 2013-2015 (styczeń-luty).

w wypełnianiu funkcji opiekuńczo-wychowawczych i nie zostały one objęte opieką asystenta rodziny. W rodzinach tych znajdowało się 12 dzieci. Przydzielanie asystentów następowało na wniosek pracownika socjalnego. (dowód: akta kontroli str. 73, 74)

Powodami korzystania z pomocy społecznej w OPS w latach 2013-2015 (styczeń, luty), wskazanymi w sprawozdaniu MPiPS-03¹⁰, najczęściej były: bezrobocie – 74,1%, 77,7%, 82,2% i ubóstwo 49,1%, 58,7%, 67,5%¹¹. Rodziny z problemami w wypełnianiu funkcji opiekuńczo-wychowawczych i prowadzeniem gospodarstwa domowego stanowiły 1,1%, 0,9% i 1,6% rodzin pozostających pod opieką OPS. (dowód: akta kontroli str. 75)

W dniu 28 lutego 2015 r. w Ośrodku zatrudnionych było łącznie osiem osób¹², w tym czterech pracowników socjalnych. W latach 2012-2014 (na koniec grudnia), również zatrudnionych było czterech pracowników socjalnych (na pełny etat).

Gmina Iwaniska została podzielona na cztery rejony, z których każdy miał przypisanego pracownika socjalnego. Do utworzonego rejonu losowo zostali przypisani pracownicy socjalni. Na każdego pracownika socjalnego przypadło w latach 2013-2015 (styczeń-luty) średnio 92, 87 i 48 rodzin objętych opieką OPS. Stosownie do art. 110 ust. 11 ustawy o pomocy społecznej, na jednego pracownika socjalnego powinno przypadać 2.000 mieszkańców, a od 1 stycznia 2015 r. 2.000 mieszkańców bądź 50 rodzin. W dniu 31 grudnia 2014 r. gmina Iwaniska liczyła 7.011 mieszkańców.

Asystent rodziny zatrudniany był w okresie od 1 maja 2013 r. do 21 stycznia 2014 r., przy czym w okresie od 1 września 2013 r. do końca okresu zatrudnienia przebywał na zwolnieniu lekarskim. W okresie od 22 stycznia 2014 r. 28 lutego 2015 r. Ośrodek nie zatrudniał asystenta rodziny. Asystent rodziny nie sporządził planu pracy z jedną rodziną, nie sporządził również sprawozdań z pracy z dwoma rodzinami, a także nie dokonywał oceny sytuacji czterech rodzin. (dowód: akta kontroli str. 71-73, 76, 107, 111, 115, 119, 129, 278, 279, 281, 282, 288, 289)

Wyjaśniając przyczyny niezatrudnienia asystenta rodziny w 2014 r. i 2015 r. (styczeń, luty) Kierownik OPS podała: *Asystent rodziny był zatrudniony w ramach Resortowego Programu Wspierania Rodziny i Systemu Pieczy Zastępczej na 2013 r. w okresie od 1 maja 2013 r. do 31 grudnia 2013 r., gdzie zadanie to zostało sfinansowane przez ww. program na poziomie 70% kosztów tego zadania. W 2014 r. asystent rodziny był zatrudniony do 21 stycznia. W okresie od 21 stycznia 2014 r. do końca 2014 r. nie był zatrudniony asystent rodziny, a taki stan rzeczy wynikał z braku potrzeby przydzielenia danej rodzinie asystenta. Skala zdarzeń jest bardzo mała. W 2014 r. zdarzył się jeden przypadek odebrania pięciorga dzieci z jednej rodziny, z których dwoje umieszczono w instytucjonalnej pieczy zastępczej, a troje z nich umieszczono w rodzinnej pieczy zastępczej. Dzieci te zostały umieszczone na skutek interwencji kuratora sądowego w sytuacji, gdzie nie było w tym momencie innych osób dorosłych, które razem zamieszkiwały w jednym domu z ww. rodziną. Drugi przypadek umieszczenia dzieci w rodzinie zastępczej w 2014 r. wystąpił z przyczyn obiektywnych ze względu na zgon matki.* (dowód: akta kontroli str. 249)

Na pomoc rodzinom przeżywającym trudności w wypełnianiu funkcji opiekuńczo-wychowawczych wydatkowano 13,2 tys. zł w 2013 r. i 6,3 tys. zł w 2014 r. Najwięcej środków przeznaczono na wypłatę zasiłków okresowych (odpowiednio 10,6 tys. zł i 5,6 tys. zł, tj. 79,97% i 88,66%), zasiłków celowych na zakup żywności (1 tys. w 2013 r., tj. 7,26%) zasiłku celowego – pomoc państwa w zakresie żywienia (0,8 tys. zł i 0,6 tys. zł, tj. 5,82% i 9,45%) oraz zapewnienie posiłków w szkole dzieciom z tych rodzin (0,9 tys. zł i 0,1 tys. zł, tj. 6,94% i 1,88%). Wydatki związane z umieszczeniem dzieci w pieczy zastępczej wynosiły 0,2 tys. zł i 8,5 tys. zł. (dowód: akta kontroli str. 77)

Na terenie Gminy nie funkcjonują placówki wsparcia dziennego, nie ustanowiono również rodzin wspierających. (dowód: akta kontroli str. 71)

¹⁰ Sprawozdanie półroczne i roczne z udzielonych świadczeń pomocy społecznej - pieniężnych, w naturze i usługach.

¹¹ W sprawozdaniu można wskazać kilka powodów korzystania z pomocy przez jedną rodzinę, stąd suma nie będzie równa 100%.

¹² W tym jedna osoba na ½ etatu oraz jedna – na 1/5.

Kierownik OPS wyjaśnił, że *nie zachodziła potrzeba ich tworzenia. W szkołach podstawowych i gimnazjach na terenie gminy prowadzone są zajęcia świetlicowe, zajęcia dydaktyczno-wyrównawcze, jak również organizuje się czas wolny poprzez zajęcia sportowe, zabawę i rozwój zainteresowań, gdzie dzieci mogą pozostać po zajęciach obowiązkowych i uczestniczyć w zajęciach dodatkowych. Jeśli nauczyciel lub wychowawca zauważy problemy w rodzinie dziecka rozmawia z nami i razem informujemy ją o możliwościach, z których te rodziny mogą skorzystać. Dzieci z rodzin niewydolnych wychowawczo jest bardzo mało lub wcale, dlatego też nie występuje potrzeba tworzenia placówek wsparcia dziennego, jak również rodzin wspierających. Jednak jesteśmy przygotowani do tego, aby w rodzinie występującej potrzeby uruchomić tego typu działania.* (dowód: akta kontroli str. 249)

W Ośrodku nie zostały wprowadzone dodatkowe procedury dotyczące postępowania z rodzinami zagrożonymi odebraniem dzieci. Nie dokonywano również analizy ryzyk związanych z procesem identyfikowania rodzin z dziećmi mających problemy opiekuńczo-wychowawcze. Zarówno w regulaminie organizacyjnym Ośrodka, w *Programie na lata 2012-2014* oraz *Programie na lata 2015-2017*, jak również w jakichkolwiek innych dokumentach Ośrodka nie zostały określone procedury identyfikowania wśród wszystkich rodzin z dziećmi objętych bądź nieobjętych pomocą społeczną tych rodzin, które przeżywają trudności w wypełnianiu funkcji opiekuńczo-wychowawczych oraz diagnozowania ich potrzeb. (dowód: akta kontroli str. 13-40, 78-103, 268)

Kierownik Ośrodka wyjaśniła: *żadna ustawa nie nałożyła na nas obowiązku tworzenia takich dokumentów. Ponadto, Iwaniska to mały ośrodek zatrudniający tylko czterech pracowników socjalnych. Jesteśmy OPS-em działającym na terenie małej gminy z małą ilością mieszkańców¹³, jak również z bardzo rzadko występującymi tego typu problemami.(...) W OPS pracuje czterech pracowników socjalnych o bardzo dużym doświadczeniu. Wszystkie te osoby mają po 24 lata pracy w pomocy społecznej i wszyscy wszystkich znają. W takiej sytuacji nie zachodziła potrzeba tworzenia dodatkowych procedur. W tak małym OPS praca ma inny wymiar niż w dużych ośrodkach, gdzie sprawy i ludzie w rejonach opiekuńczych nie są znane pracownikom, a ich ilość jest niewspółmiernie większa niż na wsi.*

Pracownicy OPS w Iwaniskach wiedzę na temat rodzin niewydolnych opiekuńczo-wychowawczo czerpią z własnej pracy socjalnej w terenie i kontaktów w środowisku z daną rodziną. Dodatkowo wiedzę taką pozyskują poprzez współpracę z pielęgniarką środowiskową, pedagogiem szkolnym, dzielnicowym, wychowawcą ucznia oraz od radnych i sołtysów.

W związku z powyższym, a także w związku z faktem, że jest to środowisko bardzo małe, wszyscy się znają, ilość występujących spraw jest też mała, dlatego nie dokonywano analiz ryzyk związanych z procesem identyfikowania rodzin z dziećmi mających problemy opiekuńczo-wychowawcze. (dowód: akta kontroli str. 128, 264, 268)

OPS nie zawierał porozumień ze środowiskiem lokalnym, sądami i ich organami pomocniczymi, Policją, instytucjami oświatowymi, podmiotami leczniczymi, a także kościołami i związkami wyznaniowymi oraz organizacjami społecznymi w sprawie wsparcia rodzin z trudnościami w wypełnianiu funkcji opiekuńczo-wychowawczych. Natomiast wójt Gminy Iwaniska w dniu 27 lutego 2012 r. zawarł porozumienia o współpracy w zespole interdyscyplinarnym z następującymi podmiotami: dyrektorem Zespołu Szkół Publicznych w Iwaniskach; prezesem Sądu Rejonowego w Opatowie; komendantem Powiatowym Policji w Opatowie oraz kierownikiem Niepublicznego Zakładu Opieki Zdrowotnej w Iwaniskach. Celem ww. porozumień jest zapewnienie współpracy w zakresie tworzenia i skutecznej realizacji ustawowych zadań zespołu interdyscyplinarnego określonych w Gminnym Programie Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie na rzecz przeciwdziałania przemocy w rodzinie. (dowód: akta kontroli str. 130-137)

Pomimo braku porozumień, OPS współpracował z lokalnymi instytucjami. Pracownicy OPS uczestniczyli w spotkaniach zespołu interdyscyplinarnego działającego na podstawie art. 9a ustawy o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie oraz grup roboczych w ramach tego

¹³ 7.011 mieszkańców na dzień 31 grudnia 2014 r.

zespołu. W latach 2013-2015 (styczeń, luty) odbyły się odpowiednio 11, 11 i 2 takie spotkania. (dowód: akta kontroli str. 147-167)

Pracownik OPS uczestniczył w posiedzeniach Gminnej Komisji Rozwiązywania Problemów Alkoholowych przy Urzędzie Gminy w Iwaniskach (Komisja). W latach 2013-2015 (styczeń, luty) odbyły się odpowiednio 12, 12 i 2 posiedzenia Komisji. (dowód: akta kontroli str. 177-189)

Ponadto, jak podała Kierownik Ośrodka, *ściśle współpracujemy z parafiami, wskazując dzieci z rodzin niewydolnych wychowawczo do wzięcia udziału w wyjazdach na wypoczynek letni i zimowy organizowany przez parafie z terenu naszej gminy, jak również współpracujemy wyszukując dzieci z rodzin, o których wyżej mowa do otrzymania paczek z okazji Mikołajek i Świąt Bożego Narodzenia oraz tzw. zajęcia na Święta Wielkiej Nocy. Nie posiadamy dokumentacji na temat działań ze stowarzyszeniami i instytucjami, którym opiniowaliśmy osoby do udzielenia im pomocy, jednak taka współpraca istnieje.* (dowód: akta kontroli str. 191)

Wszyscy pracownicy socjalni zatrudnieni w Ośrodku, wskazali na bardzo dobrą współpracę z kuratorami sądowymi oraz z innymi pracownikami socjalnymi, a także z policją i asystentem rodziny. Jako dobrą wymieniają współpracę z Powiatowym Centrum Pomocy Rodzinie (PCPR), zakładami opieki zdrowotnej, placówkami oświatowymi oraz z Komisją i Powiatowym Urzędem Pracy w Opatowie. Jeden z respondentów słabo ocenił współpracę z PCPR. (dowód: akta kontroli str. 143)

Według informacji kierownika Zespołu Kuratorskiej Służby Sądowej Sądu Rejonowego w Opatowie, *współpraca z pracownikami socjalnymi Ośrodka w sprawach rodzin z problemami opiekuńczo-wychowawczymi układa się bardzo dobrze. Służą pomocą nawet po godzinach pracy urzędu i w dni wolne od pracy - stały kontakt telefoniczny na prywatne komórki. Natomiast asystent rodziny zatrudniony w OPS w Iwaniskach pracował w godzinach pracy Urzędu Gminy w Iwaniskach. Nie było możliwości, aby jeździł w teren z kuratorem w godzinach pracy kuratora sądowego, czyli po godzinie 16.00 do 22.00, gdy najczęściej występują zachowania patologiczne. Rozmawiałam o takich godzinach pracy asystenta rodziny z kierownikiem OPS i dawałam przykład współpracy kuratorów z asystentem rodziny w sąsiedniej gminie. Nie przyniosło to jednak zmiany jego godzin pracy. Kontakt kuratora z asystentem był sporadyczny i krótki, i tylko w jednej sprawie rodziny M. C.* (dowód: akta kontroli str. 251, 261)

Pomimo iż asystent miał możliwość wykonywania swoich czynności poza godzinami 7³⁰ do 15³⁰ lub w dni wolne od pracy, to z takiej możliwości nie korzystał¹⁴. (dowód: akta kontroli str. 287)

Kierownik Ośrodka wyjaśniła, że: *OPS w omawianym okresie zatrudniał asystenta rodziny w godzinach pracy Urzędu. Wykonywał on swoją pracę w godzinach od 7³⁰ do 15³⁰, ponieważ taka była potrzeba rodzin, do których został przydzielony asystent. Rolą asystenta rodziny jest praca z rodziną z aktywnym jej udziałem, motywując ją do współdziałania w rozwiązywaniu własnych problemów występujących w tej rodzinie. Głównym zadaniem asystenta było i jest przede wszystkim udzielanie pomocy tym rodzinom w poprawie ich sytuacji życiowej, w tym w poszukiwaniu w uzyskaniu zatrudnienia, podnoszeniu własnych kwalifikacji zawodowych oraz zdobywaniu umiejętności prawidłowego prowadzenia gospodarstwa domowego. Oznacza to pomoc bardzo wszechstronną tj. od pomocy w codziennych obowiązkach domowych poprzez naukę racjonalnego gospodarowania, żywienia, sprzątnięcia, utrzymania czystości, higieny, itp. włącznie z pomocą przy poszukiwaniu zatrudnienia i załatwianiu spraw urzędowych. Rolą asystenta jest praca z całą rodziną, ponieważ ich problemy są ściśle powiązane ze sobą. Asystent rodziny uczy i podpowiada jak gospodarować pieniędzmi, żeby ich wystarczyło, przekonuje do tego, że dobro ich rodziny jest ich wspólnym celem. W dalszej kolejności asystent pomaga rozwiązywać problemy i konflikty, które występują w rodzinie, ponieważ bez ich rozwiązania trudno będzie wyeliminować uzależnienia, przemoc czy zaniedbywanie dzieci. Asystent*

¹⁴ We wszystkich rodzinach objętych badaniem występował problem nadużywania alkoholu, ujawniający się głównie w godzinach popołudniowych.

rodziny wykonując swoje obowiązki pracuje nie tylko z rodziną, ale i z jednostkami administracji rządowej i samorządowej oraz organizacjami pozarządowymi specjalizującymi się w pomocy na rzecz dziecka i rodziny. Potrzeby rodzin w zakresie rozwiązywania swoich problemów i współpraca z asystentem rodziny występuje nie tylko w godzinach popołudniowych. Asystent pracuje również w godzinach popołudniowych i dni wolne od pracy, ale nie może się to ograniczać do wspólnych wyjazdów z kuratorem do rodzin, gdyż jak sama nazwa mówi jest to asystent rodziny, a nie kuratora. Nie do każdej z rodzin, którą odwiedza kurator sądowy jest przydzielony asystent rodziny, który prowadzi pracę z rodziną, ale za jej zgodą i jej udziałem, motywując ją do aktywnego współdziałania. Asystent rodziny współpracuje przede wszystkim w środowisku domowym podopiecznego, ale realizacja koniecznych zadań może wymagać również podejmowania działań poza miejscem zamieszkania podopiecznych, np. pomoc w załatwianiu spraw urzędowych, sądowych czy wizyty w szkole. Zakres czynności asystenta rodziny i kuratora sądowego jest różny. Nie można tu asystentowi rodziny przydzielić obowiązków należących do kuratora sądowego, gdyż asystent rodziny zgodnie z ustawą o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej ma inne zadania. Dlatego też, OPS uznał za stosowne wykonywanie obowiązków asystenta w godzinach od 7³⁰ do 15³⁰. (dowód: akta kontroli str. 266, 267)

W latach 2013-2014 zdiagnozowano odpowiednio dwie i jedną nową rodzinę przeżywającą trudności w wypełnianiu funkcji opiekuńczo-wychowawczych. W roku 2015 (styczeń luty) taki przypadek nie wystąpił. Z przedstawionych przez Ośrodek danych wynika, że źródłem informacji o tych rodzinach było rozpoznanie przez pracownika socjalnego, na podstawie wywiadu środowiskowego. W ocenie Kierownika Ośrodka współpraca OPS ze środowiskiem lokalnym, jak również sądami i ich organami pomocniczymi, policją, instytucjami oświatowymi, podmiotami leczniczymi, a także kościołami układa się bardzo dobrze. Przedstawiciele ww. instytucji spotykają się z naszymi pracownikami socjalnymi bardzo często w czasie swojej pracy, nie tylko na spotkaniach protokolanych. Nasi pracownicy spotykają się z pracownikami szkół, pedagogami, kuratorem sądowym, dzielnicowym, a także z ludźmi w terenie opiekuńczym. Stąd czerpią podstawową wiedzę o problemach opiekuńczo-wychowawczych, co pozwala nam na wczesne wejście do rodziny i udzielenie stosownej pomocy. (dowód: akta kontroli str. 72, 74, 191)

W OPS nie zostały opracowane dodatkowe procedury i standardy pracy pracownika socjalnego i asystenta rodziny. W regulaminie organizacyjnym Ośrodka (§ 19) zobowiązano pracowników socjalnych m.in. do: kierowania się zasadami etyki zawodowej, dobrem osób i rodzin, poszanowaniem ich godności i prawa do samostanowienia, przeciwdziałania praktykom niehumanitarnym i dyskryminującym rodzinę oraz zachowania w tajemnicy informacji uzyskanych w toku czynności zawodowych. (dowód: akta kontroli str. 95, 128)

Zgodnie z § 1 zarządzenia Kierownika OPS nr 3/2013 z 10 czerwca 2013 r. w sprawie kontroli zarządczej oraz standardów kontroli zarządczej w OPS, w celu zapewnienia adekwatnej, skutecznej i efektywnej kontroli zarządczej w Ośrodku ustalono „Procedury kontroli zarządczej” stanowiące załącznik nr 1 do tego zarządzenia. Zgodnie z pkt 13 lit. g tego zarządzenia przy ocenie ryzyka należy uwzględniać m.in. zasady etycznego postępowania. Zasady te reguluje Kodeks etyki pracowników OPS w Iwaniskach stanowiący załącznik nr 2 do ww. zarządzenia kierownika OPS. (dowód: akta kontroli str. 238, 239, 241, 242)

Ustalone
nieprawidłowości

W działalności kontrolowanej jednostki w przedstawionym stwierdzono następujące nieprawidłowości:

1. W Programie na lata 2012-2014, jak również w Programie na lata 2015-2017, nie określono wskaźników, na podstawie których dokonana ma być ocena realizacji Programu po jego zakończeniu. Ponadto w obydwu Programach nie określono terminu realizacji poszczególnych celów. (dowód: akta kontroli str. 16-24, 29-39, 290)

Kierownik OPS wyjaśniła, że przyczyną braku ww. zapisów jest przeoczenie. (...) za wskaźniki przyjęto ilość rodzin objętych pomocą asystenta, ilość mediacji z rodziną i podjętych terapii, jak również ilość udzielonego poradnictwa psychologicznego, prawnego i terapeutycznego z zakresu uzależnień. W budżecie gminy w poszczególnych latach były

zabezpieczone środki własne na realizację tych Programów. (dowód: akta kontroli str. 16, 29, 53)

Zdaniem NIK, brak w gminnym programie wspierania rodziny wskaźników ilościowych uniemożliwia dokonanie oceny, czy określone działania zostały zrealizowane i czy osiągnięto zakładany wynik. Natomiast brak wskaźników jakościowych, odwołujących się do poziomu merytorycznego jego realizacji uniemożliwia ocenę, na ile realizacja programu faktycznie wpłynęła na poprawę sytuacji rodzin objętych pomocą (w tym zagrożonych odebraniem dzieci) oraz na ile wypracowane dzięki programowi mechanizmy wspierania rodziny były skuteczne w udzielaniu pomocy.

2. W Ośrodku nie dokonywano analiz ryzyk związanych z procesem identyfikowania rodzin z dziećmi mających problemy opiekuńczo-wychowawcze. (dowód: akta kontroli str. 268)

Było to niezgodne z art. 68 ust. 2 pkt 7 w związku z art. 69 ust. 1 pkt 3 ustawy z dnia 27 sierpnia 2009 r. o finansach publicznych¹⁵.

Kierownik OPS wyjaśniła, że przyczyną niedokonywania analizy ryzyka w ww. zakresie był fakt, że pracownicy OPS w Iwaniskach wiedzę na temat rodzin niewydolnych opiekuńczo-wychowawczo czerpią z własnej pracy socjalnej w terenie i kontaktów w środowisku z daną rodziną. Dodatkowo wiedzę taką pozyskują poprzez współpracę z pielęgniarką środowiskową, pedagogiem szkolnym, dzielnicowym, wychowawcą ucznia oraz od radnych i sołtysów. (...) W związku z faktem, że jest to środowisko bardzo małe, wszyscy się znają, ilość występujących spraw jest też mała, dlatego nie dokonywano analiz ryzyk związanych z procesem identyfikowania rodzin z dziećmi mających problemy opiekuńczo-wychowawcze. (dowód: akta kontroli str.128)

Niedokonywanie analiz ryzyk związanych z procesem identyfikowania rodzin z dziećmi mających problemy opiekuńczo-wychowawcze mogło negatywnie wpłynąć na prawidłowe funkcjonowanie kontroli zarządczej dokonywanej przez kierownika OPS w zakresie identyfikowania tych rodzin.

3. Cztery rodziny, którym przydzielono asystenta uzyskiwały jego wsparcie jedynie w okresie od 1 maja 2013 r. do 31 sierpnia 2013 r., pomimo iż asystent nie stwierdził, iż osiągnięto zakładane cele wsparcia. Zatrudniony w Ośrodku w okresie od 1 maja 2013 r. do 21 stycznia 2014 r. asystent rodziny, nie zakończył pracy z żadną z rodzin, którymi się zajmował, ponieważ od 1 września 2013 r. przebywał na zwolnieniu lekarskim do końca okresu zatrudnienia dnia wygaśnięcia umowy o pracę. Dyrektor MOPS nie zatrudnił od 1 września 2013 r. nowego asystenta, przez co nie zapewnił rodzinom właściwego wsparcia. (dowód: akta kontroli str. 71, 73, 268)

Jak wyjaśniła Kierownik Ośrodka, zatrudniony w OPS asystent nie zakończył pracy z rodzinami C. i P., ponieważ poszedł na zwolnienie lekarskie i do pracy już nie powrócił. OPS analizując sytuację jak się zadziało w tych rodzinach, a mianowicie w rodzinie P. z chwilą umieszczenia dzieci: K. i A. w biologicznej rodzinie zastępczej, problem się samoistnie zakończył i nie było potrzeby przydzielenia asystenta rodzinie. Rodzina ta była monitorowana przez pracownika socjalnego. Po każdym wejściu do rodziny omawialiśmy wspólnie z pracownikiem socjalnym sytuację jaka istnieje w tej rodzinie. Dzieci własne Pan P. wychowuje wspólnie z żoną, są dobrze traktowane przez ich ojca i nie było potrzeby przydzielania asystenta i kontynuacji dalszej jego pracy w tej rodzinie.

Odnosnie rodziny C. wyjaśniam, że problemy jakie występowały w tej rodzinie zostały zniwelowane poprzez pracę asystenta z rodziną. Rodzina ta nauczyła się gospodarować środkami finansowymi. Pani M.C. opiekowała się dziećmi, nauczyła się gospodarować budżetem domowym jaki posiadała rodzina, a mąż T.C. podjął pracę w celu poprawy warunków materialno-bytowych rodziny. W związku z powyższym, po odejściu na zwolnienie asystenta rodziny OPS uznał, że nie ma potrzeby zatrudniania asystenta rodziny, gdyż na terenie naszego działania jest to bardzo mała skala zdarzeń, a występujące przypadki nie są złożone i praca asystenta nie jest tu konieczna. Rodzina ta pozostaje nadal w naszym zainteresowaniu i współpracy z pracownikiem socjalnym.

¹⁵ Dz. U. z 2013 r., poz. 885 ze zm.

Rodzina Państwa S. miała czasowo wsparcie asystenta, ponieważ dzieci ich przebywały w SOSW w Jałowęsach z powodu trudności w nauce. Matka dzieci bardzo trudno przeżywała rozłąkę z nimi i używała różnych sposobów aby jak najdłużej przebywały z rodzicami

w domu. Asystent rodziny miał pomóc Państwu S. zrozumieć, że dzieci znajdują się w szkole z internatem, mają dostęp do wszelkich pomocy naukowych, co wpłynie korzystnie na ich rozwój intelektualny. Absencja w szkole i trzymanie ich w domu nie poprawi ich wyników w nauce. Po rozwiązaniu umowy z asystentem, OPS uznał, że w ww. rodzinie na obecnym etapie nie ma potrzeby przydzielenia asystenta, gdyż w rodzinie tej problemy, które wcześniej występowały ustąpiły. W dalszym ciągu wgląd do tej rodziny będzie miał pracownik socjalny, który jest świadomy tego, że z chwilą wystąpienia ponownych problemów może złożyć wniosek do kierownika OPS o przydzielenie asystenta tej rodzinie.

W rodzinie Państwa BAP po zakończeniu pracy asystenta rodzinę tę objął wnikliwą pracą socjalną pracownik socjalny, który odwiedzał tę rodzinę o różnych porach dnia, nie tylko od 7³⁰ do 15³⁰. Jedna z córek skierowana została do Specjalnego Ośrodka Szkolno-Wychowawczego w Jałowęsach. Jej wyniki w nauce znacznie się poprawiły. Rodzina nawiązała ścisłą współpracę z pracownikiem socjalnym i nie zachodziła potrzeba kontynuacji pracy asystenta w tej rodzinie. (dowód: akta kontroli str. 267, 268, 275).

Powyższe wyjaśnienia nie mogą zostać uwzględnione, ponieważ fakt osiągnięcia celów wsparcia asystenta rodziny nie został potwierdzony dokumentami przez niego sporządzonymi.

5. Z dokumentów prowadzonych przez asystenta rodziny spraw wynika, że nie sporządził on planu pracy z rodziną AJP, nie sporządził sprawozdań z pracy asystenta z rodzinami AJP i BAP, a także nie dokonywał oceny sytuacji rodzin AJP, BAP, MTC i MWS. (dowód: akta kontroli str. 278, 279, 281, 282)

Niesporządzenie powyższych dokumentów stanowiło naruszenie art. 15 ust. 1 pkt 1, 14 i 15 ustawy o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej.

Kierownik Ośrodka – Maria Serwinowska wyjaśniła: *brak planu pracy z rodziną jak również sprawozdań z pracy asystenta i ocen sytuacji tych rodzin wynikał z tego powodu, że zatrudniona na stanowisko asystenta kobieta (...) była w ciąży i z tego tytułu przebywała na częstych zwolnieniach lekarskich, ponieważ jak twierdziła, jej ciąża była zagrożona W ten sposób doszło do zaniedbań w wykonywanych czynnościach. Ośrodek po wygaśnięciu umowy o pracę nie nawiązał z tą Panią następnej umowy o pracę. (dowód: akta kontroli str. 271)*

Uwagi dotyczące
badanej działalności

1. Program na lata 2012-2014, jak również Program na lata 2015-2017 zostały przygotowane zbyt późno. Program na lata 2012-2014 został przekazany przez OPS Radzie Gminy w Iwaniskach dopiero 2 sierpnia 2012 r. (ustawa o wspieraniu rodziny weszła w życie 1 stycznia 2012 r.), a Program na lata 2015-2017 – 23 lutego 2015 r.

2. NIK zwraca uwagę, że opracowanie i wdrożenie wewnętrznych procedur określających standardy pracy asystentów i pracowników socjalnych mogłoby pozytywnie wpłynąć na poprawę skuteczności pomocy udzielanej rodzinom mającym trudności w wypełnianiu funkcji opiekuńczo-wychowawczej.

3. Zdaniem NIK należy rozważyć potrzebę utworzenia placówek wsparcia dziennego, o jakich mowa m.in. w art. 9 pkt 2, art. 18 ust. 1 i 2 oraz art. 24 ustawy o wspieraniu rodziny i wykorzystywania ich jako środowiskowych form wspierania rodziny. Umożliwienie korzystania rodzinom z pomocy oferowanej w takich placówkach mogłoby wpłynąć na poprawę skuteczności udzielanej pomocy w sytuacji zagrożenia odebrania dzieci rodzicom. Ośrodek nie dostrzegał również potrzeby wspierania rodzin przeżywających trudności w wypełnianiu funkcji opiekuńczo-wychowawczych, poprzez objęcie ich pomocą rodzin wspierających, na podstawie m.in. art. 9 pkt 3 i art. 29 ustawy o wspieraniu rodziny. Niepowoływanie rodzin wspierających jest równoznaczne z rezygnacją z instrumentu, który mógłby przyczynić się do lepszego wykonywania zadań przez OPS w zakresie udzielania pomocy rodzinom mającym trudności w wypełnianiu funkcji opiekuńczo-wychowawczych.

3. Na każdego pracownika socjalnego przypadało w latach 2013-2015 (styczeń-luty) średnio 92, 87 i 48 rodzin objętych opieką przez OPS. Zgodnie z art. 15 ust. 4 ustawy o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej, liczba rodzin, z którymi jeden asystent rodziny może w tym samym czasie prowadzić pracę, jest uzależniona od stopnia trudności wykonywanych zadań, jednak nie może przekroczyć 15. Biorąc pod uwagę fakt, że po 21 stycznia 2014 r. Ośrodek nie zatrudniał asystenta rodziny, udzielana przez pracowników socjalnych pomoc w sprawach opiekuńczo-wychowawczych, przy tak dużej liczbie rodzin pod ich opieką mogła niekorzystnie wpływać na sposób udzielanej pomocy.

4. Zatrudniony w okresie od 1 maja 2013 r. do 21 stycznia 2014 r. asystent rodziny wykonywał swoje zadania tylko w godzinach od 7³⁰ do 15³⁰, co zdaniem NIK mogło wpływać na efektywność pomocy udzielanej rodzinom, którymi się zajmował.

Ocena cząstkowa

OPS prawidłowo współpracował ze środowiskiem lokalnym. W Ośrodku nie zatrudniono nowego asystenta rodziny po odejściu poprzedniego, co doprowadziło do braku ciągłości współpracy asystentów z rodzinami. Praca asystenta rodziny nie była kontynuowana, pomimo iż asystent rodziny nie zakończył pracy z żadną z rodzin, którą się zajmował. Asystent rodziny nie prowadził wymaganej przepisami dokumentacji jednej rodziny oraz nie dokonywał ocen sytuacji rodzin, co świadczy o nierzetelnym wykonywaniu obowiązków. W pracy z rodzinami dysfunkcyjnymi z terenu gminy Iwaniska nie wykorzystywano środowiskowej formy wspierania rodziny, tj. działań placówek wsparcia dziennego oraz rodzin wspierających. Liczba zatrudnianych pracowników specjalnych spełniała wymogi określone w ustawie o pomocy społecznej. W *Programie na lata 2012-2014* oraz w *Programie na lata 2015-2017* nie zawarto wskaźników umożliwiających dokonanie oceny stopnia realizacji ujętych w nim zadań. Niedokonywanie analiz ryzyk związanych z procesem identyfikowania rodzin z dziećmi mających problemy opiekuńczo-wychowawcze, mogło negatywnie wpływać na prawidłowe funkcjonowanie kontroli zarządczej dokonywanej przez kierownika OPS w zakresie identyfikowania tych rodzin.

2. Prawidłowość, adekwatność i skuteczność udzielanej pomocy w sytuacji zagrożenia odebrania dzieci rodzicom

Opis stanu faktycznego

W latach 2013-2014 postanowieniem sądu odebrano dzieci następującym dwóm rodzinom mającym trudności w wypełnianiu funkcji wychowawczych:

1. Rodzina AJP. Na podstawie postanowienia sądu z 27 czerwca 2013 r. dwoje dzieci zostało odebrane i umieszczone w rodzinnej pieczy zastępczej (u dziadków). Na podstawie wywiadów środowiskowych przeprowadzonych z matką dzieci zdiagnozowano problemy w sprawowaniu funkcji opiekuńczo-wychowawczych oraz problem alkoholowy ojczyma. Główną przyczyną odebrania dzieci to brak akceptacji pasierbów ze strony ojczyma, słaba więź łącząca ojczyma z pasierbami, jak również pasierbów z ojczymem, a także nadużywanie przez niego alkoholu.

Rodzina była objęta nadzorem kuratora oraz opieką asystenta rodziny, który odbył z rodziną siedem spotkań. W dniu 31 grudnia 2012 r. wpłynęła do zespołu interdyscyplinarnego działającego przy Urzędzie Gminy w Iwaniskach *Niebieska Karta*, założona przez policję w dniu 22 grudnia 2012 r. Zespół interdyscyplinarny przesłał do sądu informację, że w rodzinie znajdują się małoletnie dzieci, celem podjęcia przez sąd kolejnych działań. W dniu 10 marca 2013 r. odbyła się rozprawa z udziałem małżonków AJP o ograniczenie władzy rodzicielskiej, a w dniu 29 kwietnia 2013 r. kolejna, o zastosowanie obowiązku poddania się leczeniu odwykowemu J.P. Wezwano oboje małżonków na spotkanie z terapeutą Gminnej Komisji Rozwiązywania Problemów Alkoholowych. Podczas wizyt pracownika socjalnego prowadzono rozmowy dotyczące problemów w rodzinie. Zwrócono się do małżonków, aby odnaleźli konsensus w celu uzyskania stabilizacji w rodzinie, a także rozmawiano z J.P., aby dołożył więcej starań w zaakceptowanie dzieci z poprzedniego związku swojej żony. Pracownik socjalny w trakcie rozmów z J.P. motywował go do większego zaangażowania w poszukiwanie pracy, w konsekwencji czego w 2014 r. odbywał on staż, a następnie uzyskał zatrudnienie, co znacznie polepszyło sytuację finansową rodziny.

Rodzinie tej został przydzielony asystent rodziny na wniosek pracownika socjalnego z dnia 24 czerwca 2013 r., ze względu na długotrwałe bezrobocie, chorobę syna (wodogłowię), a także nadużywanie alkoholu przez J.P., co powodowało konflikty w rodzinie.

Przed odebraniem dzieci rodzina objęta była pomocą w formie świadczeń finansowych. Wywiady środowiskowe prowadzono w dniach: 25 stycznia 2013 r., 1 marca 2013 r., 29 kwietnia 2013 r., 24 czerwca 2013 r., 11 października 2013 r., 13 stycznia 2014 r. i 22 września 2014 r.

Obecnie sytuacja finansowa rodziny kształtuje się powyżej obowiązującego kryterium dochodowego. Z chwilą umieszczenia dzieci w rodzinie zastępczej (u dziadków), problem konfliktów w rodzinie się zakończył. Rodzina ta była monitorowana przez pracownika socjalnego poprzez odwiedziny udokumentowane sporządzonymi notatkami służbowymi.

W roku 2013 rodzina skorzystała z zasiłków okresowych na łączną kwotę 5,2 tys. zł., zasiłków celowych (z przeznaczeniem na zakup żywności) na łączną kwotę 0,8 tys. zł. W roku 2014 rodzinie została udzielona pomoc w formie zasiłku okresowego na łączną kwotę 1,8 tys. zł oraz w zakresie dożywiania dziecka w szkole.

Sytuacja rodziny była znana pracownikowi socjalnemu, przy czym pracownik ten w latach 2013-2015 (styczeń-luty) miał pod opieką odpowiednio: 85, 73 i 48 rodzin. Pracownik socjalny informację nt. rodziny uzyskiwał on podczas wizyt w rodzinie, a także od kuratora rodzinnego oraz od Policji.

W chwili obecnej rodzina otrzymuje świadczenie pielęgnacyjne z tytułu sprawowania opieki nad niepełnosprawnym dzieckiem oraz zasiłek rodzinny wraz z dodatkami, a jedno z dzieci otrzymuje pomoc w postaci dożywiania w szkole.

Z rodziną nie zawierano kontraktu socjalnego¹⁶, o którym mowa w art. 108 ust. 1 ustawy o pomocy społecznej, natomiast pracownik socjalny prowadził pracę socjalną, która w efekcie doprowadziła do uzyskania przez ojczyzna stażu, a następnie stałego zatrudnienia, co poprawiło sytuację bytową rodziny.

Kierownik Ośrodka wyjaśniając przyczyny niezawarcia kontraktu socjalnego z tą rodziną podała, że: *kontrakt socjalny nie był zawarty z rodziną Państwa P., ponieważ rodzina była w stałym zainteresowaniu naszego OPS. Rodzinę tę bardzo często odwiedzał pracownik socjalny¹⁷. Rodzina korzystała z pomocy finansowej jak również objęta była pracą socjalną w celu podjęcia zintensyfikowanych działań w poszukiwaniu pracy. Nasza pomoc w poszukiwaniu pracy i zaangażowanie zainteresowanego w konsekwencji doprowadziły do uzyskania stażu przez Pana J.P. W trakcie odbywania stażu Pan J.P. wykazał się dużą odpowiedzialnością i sumiennością wykonywania zadań. Dlatego też, zakład pracy zawarł z nim umowę o pracę. Pracownik socjalny nie zawarł z rodziną kontraktu socjalnego, ponieważ rodzina sumiennie współpracowała z pracownikiem socjalnym i wykonywała wspólnie ustalone z nim zadania.*

Asystent rodziny nie sporządził planu pracy z tą rodziną, a także sprawozdań z pracy asystenta i nie dokonywał oceny sytuacji tej rodziny. (dowód: akta kontroli str. 270, 277, 278, 290)

W opinii kuratora sądowego współpraca z pracownikiem socjalnym układała się bardzo dobrze. Potwierdził on stały kontakt, wspólne wizytowanie rodziny AJP oraz liczne konsultacje z tym pracownikiem dotyczące rodziny AJP. (dowód: akta kontroli str. 251, 252)

2. Rodzina MTC. Na podstawie postanowienia sądu z 28 lipca 2014 r. pięcioro dzieci zostało odebranych i umieszczonych w instytucjonalnej pieczy zastępczej (w placówce opiekuńczo-wychowawczej – troje dzieci oraz w niespokrewnionej przeszkolonej rodzinie zastępczej – dwoje pozostałych dzieci). Na podstawie wywiadów środowiskowych przeprowadzonych z matką dzieci zdiagnozowano u niej problem nadużywania alkoholu. Alkoholizm matki, która nie podjęła terapii ani leczenia odwykowego był główną przyczyną odebrania dzieci i umieszczeniu ich w pieczy zastępczej.

¹⁶ To pisemna umowa zawarta z osobą ubiegającą się o pomoc, określająca uprawnienia i zobowiązania stron umowy, w ramach wspólnie podejmowanych działań zmierzających do przezwyciężenia trudnej sytuacji życiowej osoby lub rodziny.

¹⁷ Pracownik socjalny w tej rodzinie dokonał 13 odwiedzin w 2013 r. i 2 odwiedzin w 2014 r.

Rodzina była objęta nadzorem kuratora oraz opieką asystenta rodziny, który odbył jedenaście spotkań z tą rodziną. Prokuratura Rejonowa w Opatowie wnioskuje do sądu o zastosowanie obowiązku poddania się przez matkę leczeniu odwykowemu.

Przed odebraniem dzieci rodzina objęta była pomocą w formie świadczeń finansowych. Głównym powodem udzielania pomocy rodzinie była trudna sytuacja ekonomiczna rodziny oraz długotrwałe bezrobocie.

W 2013 r. rodzina korzystała z następujących form pomocy:

- zasiłków okresowych łącznie na kwotę 5,4 tys. zł,
- zasiłku celowego na kwotę 0,6 tys. zł,
- zasiłku celowego „pomoc państwa w zakresie dożywiania” w kwocie 0,4 tys. zł.

W 2014 r. rodzinie została przyznana następująca pomoc:

- zasiłek okresowy na łączną kwotę 3 tys. zł,
- dożywianie dziecka w szkole.

W roku 2015 rodzinę objęto pomocą w formie zasiłku okresowego przyznanego na okres od 1 stycznia do 30 kwietnia 2015 r. w kwocie po 0,5 tys. zł miesięcznie.

Po odebraniu dzieci w dniu 1 sierpnia 2014 r. zawarto kontrakt socjalny mający na celu umożliwienie powrotu dzieci do rodziny. Dla osiągnięcia tego celu matka zobowiązana została do podjęcia leczenia odwykowego, a ojciec do znalezienia pracy. Postanowieniem sądu z 8 października 2014 r. dokonano zmiany zarządzeń opiekuńczych i jedno z trójki dzieci przebywających w placówce opiekuńczo-wychowawczej umieszczono w rodzinie zastępczej, tej samej, w której przebywało już dwoje rodzeństwa.

W dniu 5 listopada 2014 r. dokonano oceny realizacji kontraktu socjalnego. Matka podjęła leczenie 6 marca 2015 r., a ojciec został zatrudniony w grupie interwencyjnej przy UG Iwaniska (staż) w okresie od 2 września 2014 r. do 15 grudnia 2014 r. Wywiady środowiskowe prowadzono w dniach: 30 stycznia 2013 r., 16 kwietnia 2013 r., 13 października 2013 r., 30 stycznia 2014 r., 12 stycznia 2015 r. Pracownik socjalny prowadził z rodziną rozmowy udokumentowane notatkami służbowymi: 12 odwiedzin w 2013 r., 10 odwiedzin w 2014 r. i 3 odwiedziny w 2015 r. Asystent rodziny zaplanował m.in.: informowanie o negatywnych skutkach spożywania alkoholu, utrzymywanie trzeźwości przez panią C., wskazanie konieczności wychowania dzieci w trzeźwości, wskazanie konieczności terapii logopedycznej i psychologicznej dziecka. Pracę z rodziną asystent dokumentował w formie diagnozy rodziny, planu pracy z rodziną, kart pracy asystenta rodziny, sprawozdań z pracy z rodziną oraz rejestru odbytych spotkań z rodziną. Asystent rodziny nie dokonywał oceny sytuacji tej rodziny.

W ramach przyznanych zasiłków pracownik socjalny wraz z rodziną planował miesięczny budżet i wspólnie z nią robił zakupy. Pomagał rodzinie w kwestii właściwego gospodarowania środkami finansowymi oraz ograniczania niepotrzebnych wydatków. Doradzał w sprawie sposobów organizowania wolnego czasu dzieciom oraz rozmawiał na temat właściwej atmosfery w domu rodzinnym. Dzieci uczestniczyły w pogadankach prowadzonych przez pedagoga o szkodliwości palenia papierosów i picia alkoholu. Przez cały czas trwała współpraca z rodzicami w zakresie zaangażowania się małżonków C. w poszukiwaniu stałego zatrudnienia, co wpłynęłoby korzystnie na sytuację rodzinną. (dowód: akta kontroli str. 278, 279, 290)

Również w przypadku rodziny MTC kurator sądowy potwierdził bardzo dobrą współpracę z pracownikiem socjalnym. Wymienił on m.in. stały kontakt, wielokrotne wspólne wizytowanie rodziny oraz liczne konsultacje z tym pracownikiem dotyczące rodziny. (dowód: akta kontroli str. 253-258)

Asystent rodziny zatrudniany był w okresie od 1 maja 2013 r. do 21 stycznia 2014 r., przy czym w okresie od 1 września 2013 r. do końca okresu zatrudnieniu przebywał na zwolnieniu lekarskim. W okresie od 22 stycznia 2014 r. 28 lutego 2015 r. Ośrodek nie zatrudniał asystenta rodziny. (dowód: akta kontroli str. 71-73, 76, 107, 111, 115, 119, 129, 278, 279, 281, 282, 288, 289)

W wyniku analizy 13 decyzji administracyjnych, wydanych w latach 2013-2015 (styczeń-luty) w sprawie przyznania pomocy w formie zasiłków bądź dożywiania dzieci w szkole,

stwierdzono, że w każdym przypadku dochód na członka rodziny, stosownie do wymogów art. 8 ust. 1 pkt 2 ustawy o pomocy społecznej, nie przekraczał kryterium ustawowego (wysokość dochodu udokumentowano wymaganymi oświadczeniami i zaświadczeniami). Decyzje administracyjne przyznające pomoc wydawane były zgodnie z Kodeksem postępowania administracyjnego.

W żadnym z analizowanych przypadków nie wydano decyzji odmawiającej przyznania świadczenia. (dowód: akta kontroli str. 285, 286)

W 2013 r. dzieci odebrano z jednej rodziny, a w 2014 r. z dwóch¹⁸. Głównymi powodami odebrania dzieci z rodziny biologicznej były problemy alkoholowe występujące w rodzinie, a także brak akceptacji pasierbów przez ojczyma. (dowód: akta kontroli str. 73, 271)

Ustalone
nieprawidłowości

W działalności kontrolowanej jednostki w przedstawionym wyżej zakresie nie stwierdzono nieprawidłowości.

Ocena cząstkowa

W latach 2012-2014 MOPS udzielał prawidłowo pomocy określonej w art. 36 pkt 1 i 2 ustawy o pomocy społecznej objętym badaniem rodzinom.

W ocenie NIK brak kontynuacji pracy z rodzinami przez asystenta rodziny nie sprzyjał wykorzystaniu pełnych możliwości Ośrodka do skutecznej walki z problemami opiekuńczo-wychowawczymi, jakimi dotknięte zostały te rodziny.

3. Monitorowanie efektów udzielanej pomocy

Opis stanu
faktycznego

W okresie od 22 stycznia 2014 r. do 28 lutego 2015 roku, Ośrodek nie zatrudniał asystenta rodziny, co opisano w pkt 1.3.

W badanym okresie na terenie gminy Iwaniska zidentyfikowano dwie rodziny mające trudności w wypełnianiu funkcji opiekuńczo-wychowawczych, dla których nie występowało do sądu z wnioskiem o wydanie postanowienia o umieszczeniu dzieci w pieczy zastępczej. Badaniami bezpośrednimi objęto te dwie rodziny oraz dwie rodziny, z których odebrano w latach 2012-2014 dzieci i umieszczono je w pieczy zastępczej, co opisano w pkt 2 niniejszego wystąpienia. W wyniku badania stwierdzono, że po zakończeniu współpracy z asystentem, rodziny były pod opieką wyznaczonych pracowników socjalnych i nadal pozostają w kręgu zainteresowania Ośrodka. Pracownicy socjalni motywowali do m.in. aktywnego poszukiwania zatrudnienia, podjęcia leczenia odwykowego, racjonalnego gospodarowania budżetem rodziny, zabezpieczenia rodziny w podstawowe artykuły niezbędne do życia, a także do wspólnych zakupów, do właściwego gospodarowania środkami finansowymi oraz ograniczania niepotrzebnych wydatków. Pracownik socjalny doradzał w sprawie sposobów organizowania wolnego czasu dzieciom oraz rozmawiał na temat właściwej atmosfery w domu rodzinnym. Motywował do budowania pozytywnych relacji rodzice-dzieci oraz do aktywnego poszukiwania wspólnych dla nich form relacji i wypoczynku, odnajdywania wspólnych zainteresowań rodziców i dzieci. Wszystkie rodziny korzystają nadal z pomocy finansowej w postaci zasiłków okresowych i celowych, a także z dożywiania dzieci w szkole. (dowód: akta kontroli str. 277-282)

Kurator sądowy potwierdził zainteresowanie pracowników OPS ww. rodzinami, które objęto badaniem. (dowód: akta kontroli str. 252, 258, 259, 261)

Z rodzinami MWS oraz BAP nie został zawarty kontrakt socjalny. (dowód: akta kontroli str. 281, 282)

Kierownik OPS Maria Serwinowska wyjaśniła: *obie rodziny bardzo skrupulatnie wypełniały polecenie pracownika socjalnego. Żadne z poleceń czy udzielonej porady nie zostało przez rodzinę odrzucone. Rodziny współuczestniczyły w rozwiązywaniu ich problemów i nie było konieczności zobowiązania ich na piśmie do obustronnych ustaleń.* (dowód: akta kontroli str. 275, 276)

W Ośrodku nie opracowano zasad monitorowania sytuacji rodziny po zakończeniu wsparcia asystenta rodziny. Kierownik OPS wyjaśniła: *skala występujących zdarzeń jest mała.*

¹⁸ W przypadku jednej z tych rodzin sąd wydał postanowienie o umieszczeniu dzieci w pieczy zastępczej w oparciu o obiektywną przesłankę (zgon matki).

Rodziny są nam osobiście znane. Dlatego też dalszy monitoring rodziny kontynuuje pracownik socjalny, który nadal współpracuje z rodziną. Rodzina pozostaje w ciągłym zainteresowaniu ośrodka i jest objęta różnymi formami pomocy. (dowód: akta kontroli str. 273)

Ustalone
nieprawidłowości

W działalności kontrolowanej jednostki w przedstawionym wyżej zakresie nie stwierdzono nieprawidłowości.

Uwagi dotyczące
badanej działalności

Najwyższa Izba Kontroli zwraca uwagę, że pracownicy socjalni w ograniczonym zakresie (w jednej rodzinie z czterech objętych badaniem w drugim i trzecim punkcie niniejszego wystąpienia) wykorzystywali do pracy z rodziną kontrakt socjalny, o którym mowa w art. 108 ust. 1 ustawy o pomocy społecznej, jako narzędzia wzmacniającego aktywność i samodzielność życiową, zawodową lub służącego przeciwdziałaniu wykluczeniu społecznemu. Tym samym nie wykorzystywano możliwości oddziaływania na rodziny, które w sytuacji odmowy zawarcia kontraktu socjalnego lub niedotrzymywania jego postanowień mogłyby utracić możliwość uzyskania świadczeń pieniężnych na podstawie art. 11 ust. 2 ustawy o pomocy społecznej.

Ocena cząstkowa

Ośrodek monitorował efekty udzielanej pomocy w rodzinach przeżywających trudności w wypełnianiu funkcji opiekuńczo-wychowawczych poprzez działania pracownika socjalnego. Rodzinom tym zapewniono wsparcie w przewyższaniu trudności w codziennym funkcjonowaniu i sprawowaniu opieki nad dziećmi. Działania podejmowane przez pracowników socjalnych ukierunkowane były na motywowanie rodzin do podjęcia czynności mających na celu zmianę ich sytuacji, a także udzielenie zauważalnej pomocy służącej poprawie ich sytuacji materialnej. W Ośrodku w niewielkim zakresie wykorzystywano kontrakty socjalne jako instrument oddziaływania na rodziny, w których wystąpiły problemy w wypełnianiu funkcji opiekuńczo-wychowawczych.

IV. Wnioski

Przedstawiając powyższe oceny i uwagi wynikające z ustaleń kontroli, Najwyższa Izba Kontroli, na podstawie art. 53 ust. 1 pkt 5 ustawy z dnia 23 grudnia 1994 r. o Najwyższej Izbie Kontroli, wnosi o:

1. Podjęcie działań zmierzających do uwzględnienia w *Programie Wspierania Rodzin w Gminie Iwaniska na lata 2015-2017* konkretnych wskaźników, na podstawie których możliwe będzie dokonanie oceny realizacji *Programu* po jego zakończeniu oraz terminów realizacji celów w nim określonych.
2. Podjęcie działań w celu zatrudnienia w Ośrodku asystenta rodziny.
3. Dokonywanie i dokumentowanie analizy ryzyk związanych z procesem identyfikowania rodzin z dziećmi mających problemy opiekuńczo-wychowawcze.
4. Egzekwowanie sporządzania przez asystenta rodziny planu pracy z rodziną i sprawozdań z pracy asystenta, a także dokonywania oceny sytuacji rodziny objętej opieką.

V. Pozostałe informacje i pouczenia

Wystąpienie pokontrolne zostało sporządzone w dwóch egzemplarzach; jeden dla kierownika jednostki kontrolowanej, drugi do akt kontroli.

Prawo zgłoszenia
zastrzeżeń

Zgodnie z art. 54 ustawy o ustawy z dnia 23 grudnia 1994 r. o Najwyższej Izbie Kontroli¹⁹, kierownikowi jednostki kontrolowanej przysługuje prawo zgłoszenia na piśmie umotywowanych zastrzeżeń do wystąpienia pokontrolnego, w terminie 21 dni od dnia jego przekazania. Zastrzeżenia zgłasza się do dyrektora Delegatury NIK w Kielcach.

¹⁹ Dz. U. z 2012 r., poz. 82 ze zm.

Obowiązek
poinformowania
NIK o sposobie
wykorzystania uwag
i wykonania
wniosków

Zgodnie z art. 62 ustawy o NIK proszę o poinformowanie Najwyższej Izby Kontroli, w terminie 21 dni od otrzymania wystąpienia pokontrolnego, o sposobie realizacji wniosków i wykorzystania uwag oraz o podjętych działaniach lub przyczynach niepodjęcia tych działań.

W przypadku wniesienia zastrzeżeń do wystąpienia pokontrolnego, termin przedstawienia informacji liczy się od dnia otrzymania uchwały o oddaleniu zastrzeżeń w całości lub zmienionego wystąpienia pokontrolnego.

Kielce, dnia   marca 2015 r.

Najwyższa Izba Kontroli
Delegatura w Kielcach

Dyrektor
Grzegorz Walendzik

.....
podpis

Kontroler
Jerzy Stachowiak
główny specjalista kontroli państwowej

.....
podpis

LKI-410.002.04.2015_Iwaniska_jesta_maba3_krwil_jawoz5.docx

Sporządził:

- Jerzy Stachowiak, główny specjalista kp., dnia ..... 2015 r.....
- Marzena Baradziej, starszy inspektor kp., dnia .....2015 r.....

Uzgodniono z:

- doradcą ekonomicznym Krzysztofem Wilkoszem, dnia .....
- doradcą prawnym Janem Woźniakiem, dnia .....